

mellom grunnskolene og pedagogisk-psykologisk tjeneste

Innhold

1. INNLEDNING	3
2. OM MODELLEN	4
3. FORUTSETNINGER FOR GOD SAMHANDLING.....	4
4. FORVENTNINGER TIL SKOLENE OG PPT.....	5
5. PPT SIN NYE ARBEIDSFORM	6
6. MODELLEN:.....	7
VEDLEGG 1: DRØFTING MELLOM SKOLE OG PPT.....	8
VEDLEGG 2: PEDAGOGISK RAPPORT VED HENVISNING TIL PPT	9
VEDLEGG 3: VEILEDEREN SPESIALUNDERVISNING (UDIR)	11
VEDLEGG 4: MODELLKOMMUNEPROSJEKTET	12
VEDLEGG 5: FYLKESMANNENS INNLEGG, ØRLANDET 28.01.2015	13
VEDLEGG 6: MELD.ST.18 (2010-2011) LÆRING OG FELLESSKAP	16
VEDLEGG 7: UDIR – OM PP-TJENESTEN	17
VEDLEGG 8: UDIR - VEILEDEREN SPESIALUNDERVISNING - UTDRAK.....	18
VEDLEGG 9: INKLUDERENDE FELLESSKAP FOR BARN OG UNGE (NORDAHL-RAPPORTEN).....	21
VEDLEGG 10: OM KOMPETANSEMÅL - UDIR	25
VEDLEGG 11: FRA TILSTANDSRAPPORT FOR SKOLENE I INDRE FOSEN 2018	26

Rutiner for samarbeid mellom grunnskolene og pedagogisk-psykologisk tjeneste i Indre Fosen kommune

1. Innledning

Indre Fosen har en egen pedagogisk-psykologiske tjeneste (PPT) som ble etablert 1. januar 2018. Tjenesten har ansatte med høy faglig og komplementær kompetanse. De ansatte har spesialpedagogisk kompetanse på fagområder som logopedi, lesing og skriving, hørselstap, atferd, tidlig innsats og familierapi. Indre Fosen PPT har utredningskompetanse, og de ansatte har lang erfaring innen ledelse, klasseledelse og tverrfaglig samarbeid fra arbeid i barnehager og skoler, habiliteringstjenesten og barne- og ungdomspsykiatrien.

Oppvekstsektoren i Indre Fosen kommune ønsker at PP-tjenesten skal bidra med sin kompetanse slik at lærere og assistenter i skolene opplever PP-tjenesten som en hjelp og støtte, både i den ordinære opplæringa og i det spesialpedagogiske arbeidet. PP-tjenesten ønsker å bidra til å sikre høy kvalitet både i spesialundervisning og ordinær opplæring.

Det stilles store krav til de sakkyndige vurderingene som PP-tjenesten skal utarbeide. Vurderingene skal være grundige og godt begrunnet, og hver vurdering medfører mange dagers arbeid. Et godt sakkyndigarbeid betyr også at PPT skal foreta en vurdering av den ordinære opplæringa på skolen.

For å få utnyttet kompetansen i PP-tjenesten på best mulig måte overfor kommunens barn og unge, trengs det en kursendring. Den endringen som beskrives i dette dokumentet, innebærer at færre elever får sakkyndige vurderinger. Dette må gjøres i tett samarbeid med skolene, og i forståelse med heimene. Det vi ønsker å oppnå, er at PP-tjenesten arbeider mer forebyggende og inn mot det ordinære opplæringstilbudet, slik at flere elever får tilpasset opplæring. De elevene som har behov for spesialundervisning, og ikke **kan få** tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, får sikret retten til dette gjennom enkeltvedtak, på grunnlag av en sakkyndig vurdering.

Som inspirasjon i den videre lesingen, vises til følgende utdrag fra [Utdanningsdirektoratets veileder for spesialundervisning i skolen](#):

«Kontakt mellom skolen og PP-tjenesten

Bortsett fra en formell henvisning fra skolen til PP-tjenesten, er det ofte mer naturlig med en uformell kontakt og dialog mellom skolen og PP-tjenesten. Dette gjelder både som et ledd i skolens generelle tilrettelegging av opplæringstilbudet, og som den del av PP-tjenestens systemrettede arbeid. PP-tjenesten skal

vurdere om eleven får et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen og må derfor vite hvordan denne opplæringen fungerer.»

Vi har på grunnlag av styringsdokumenter, diverse rapporter og modellkommuneprosjektet «Inkludering på alvor», utarbeidet denne rutinen for samarbeid mellom skolene og PPT. Etter beskrivelsen av modellen følger en del av grunnlagsmaterialet som vedlegg.

Vedlagt er også dokumentene «Drøfting mellom skolene og PPT» og «Pedagogisk rapport ved henvisning til PPT».

Alle som jobber i PPT og skolene bør sette seg godt inn i [Veilederen for spesialundervisning](#), utarbeidet av Utdanningsdirektoratet.

2. Om modellen

Under arbeidet med samhandlingsmodellen for PPT og skolene, har vi latt oss inspirere av «Leksvikmodellen», som ble jobbet fram i det modellkommuneforsøket som Leksvik kommune deltok i mellom 2007 og 2014. I tillegg har vi brukt «Oversikt over saksgang og prosedyre for barn med særskilte behov» fra Rissa kommune.

I vår modell legger vi inn de prosessene berører både PPT og skolene. Hvis man mistenker at utfordringene til eleven er sammensatte, kan man melde saken opp til kommunens tverrfaglige drøftingsteam.

3. Forutsetninger for god samhandling

For å få til en samhandling er det en forutsetning at alle involverte har en felles forståelse av følgende:

- Skolen har en plikt til å legge til rette for en opplæring som fremmer elevenes læringsutbytte. Det handler i hovedsak om lokalt arbeid med læreplanene, god vurderingspraksis, godt læringsmiljø og god lærerkompetanse.
- Skolen har et handlingsrom som ligger innenfor rammen av ordinær opplæring, slik at organisatoriske og pedagogiske tiltak som fremmer læring og forebygger vansker, kan settes i verk. Dette vil bidra til å styrke vektleggingen av et godt tilpasset, ordinært opplæringstilbud, og redusere behovet for spesialundervisning.
- Skolen ønsker PPT velkommen til å bidra i dette arbeidet.
- Når PPT skal ha en mer tydelig veileder-rolle i forhold til det ordinære tilbudet i skolen, vil noen av dagens oppgaver i PPT måtte tones ned.

Det er videre en forutsetning at samtlige skoler er enige om at

- det er foretatt en mest mulig rettferdig ressursfordeling mellom skolene i kommunen
- skolene forvalter sine ressurser på best mulig måte, med et helhetlig og objektivt perspektiv
- PPT ikke bidrar til noen form for økonomisk gevinst for skolen gjennom skriving av sakkyndige vurderinger. Unntak fra dette er sakkyndige vurderinger som gjelder ekstra ressurskrevende elever¹, elever/fosterhjemsplasserte elever med en annen hjemkommune enn Indre Fosen, og elever ved Skaugdalen Montessoriskole.

4. Forventninger til skolene og PPT

- Skolene har interne støttesystem, der lærere kan legge fram/drøfte ulike utfordringer. Støttesystemet består av rektor og/eller avdelingsleder/inspektør, spes.ped.ansvarlig, sosiallærer, helsesøster. På de mindre skolene består teamet av ledelsen og to-tre lærere på ulike trinn. I teamet ser man på utfordringene sammen, og forsøker å lage en tiltaksplan. Man blir enige om en periode med utprøving av tiltak, og evaluerer og vurderer situasjonen på nytt når perioden er slutt. En uke med utprøving er ikke nok. Tiltakene dokumenteres. Ved tvil eller behov for hjelp, kan man henvende seg til PPT, eller henvise til kommunens tverrfaglige drøftingsteam, dersom saken er sammensatt.
- Skolene har kompetanse om hvordan man forebygger ulike typer vansker hos barn, det være seg psykiske vansker, eller ulike former for fagvansker. Skolen arbeider forebyggende. PPT kan bes om kurs/opplæring.
- Skolene tar i bruk Zippys venner. Sertifisering er nødvendig, men ikke vanskelig å gjennomføre. Helsesøster/psykisk helse eller PPT er veiledere. Zippys venner er laget for småtrinn, og er allerede et verktøy i Olweus-arbeidet.
- Skolene jobber etter Olweusprogrammet og er sertifiserte Olweus-skoler. PPT har Olweus-instruktør som bistår skolene.
- Skolene har interne system for å fange opp elever med lese- og skrivevansker, og iverksetter umiddelbart tiltak for disse elevene. PPT kan bes om råd.

¹ Ekstra ressurskrevende elever defineres som

1. elever som har behov for langvarige og koordinerte tjenester, og der det er stor sannsynlighet for at eleven i sitt voksenliv kommer til å være i en form for tilrettelagt arbeid, eller
2. elever som har store atferdsmessige og psykiske vansker – ut over et romslig normalitetsbegrep

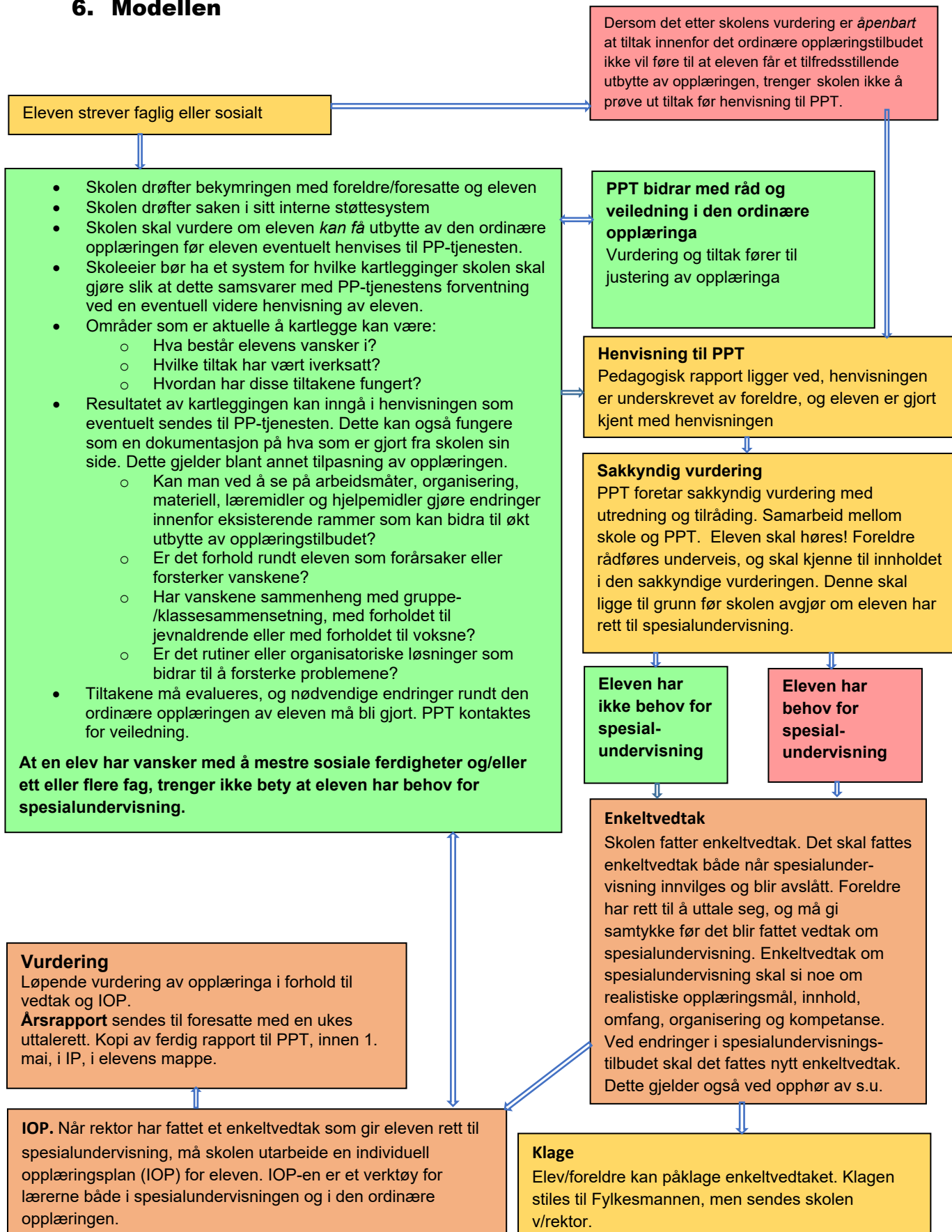
- Skolene har sertifisering på LOGOS. PPT kan kontaktes for drøfting og vurdering av resultat.
- Skolene utarbeider en felles mal for IOP og årsrapport.
- Elevene blir hørt i alle trinn av prosessen. Se blant annet forslag til forarbeid før drøftingsmøter, og pedagogisk rapport.

5. PPT sin nye arbeidsform

- PPT vil invitere alle de kommunale grunnskolene til å bli med i gjennomføringen av et prøveprosjekt der PPT kun skriver sakkyndige vurderinger på de elevene som omtales som «ekstra ressurskrevende elever». For øvrige elever som skolen vurderer å ha behov for ekstra hjelp og støtte, bidrar PPT i skriving av IOP og direkte veiledning inn mot lærer/elev/klasse. Dette er en del av modellkommuneprosjektet Inkludering på alvor. PPT undersøker med Fylkesmannen og Statped – som er samarbeidspartnere i modellkommuneprosjektet, hvordan dette kan la seg gjøre, innenfor rammene av gjeldende lovverk.
- «Ekstra ressurskrevende elever» defineres som elever som har behov for langvarige tjenester, og der det er stor sannsynlighet for at eleven i sitt voksenliv kommer til å være i en form for tilrettelagt arbeid. Som ekstra ressurskrevende elever regnes også elever som har store atferdsmessige og psykiske vansker – ut over et romslig normalitetsbegrep.
- PPT sitt arbeid inn mot den ordinære og spesialpedagogiske opplæringen, vil føre til et lavere antall henvisninger med ønske om sakkyndig vurdering.
- PPT vil endre henvisningsskjemaet til PPT på noen punkter.
- PPT må fra sak til sak vurdere hvilke møter de deltar på. PPT vil i større grad ha kontakt med lærer og elev jevnlig i det daglige, og møtevirkomheten som sådan tones noe ned.
- PPT utarbeider forslag til punktliste for hjelp i drøftingssaker mellom skolene og PPT.
- PPT vil utarbeide forslag til mal for en pedagogisk rapport, som alltid skal følge med henvisningen.
- PPT vil utarbeide en oversikt over emner man har kompetanse i, som kan arbeides med ute i skolene, i samarbeid med PPT.
- PPT vil også bidra inn i ulike nettverk som ønskes/etterspørres av skolene.
- PPT synliggjør at de er tettere på skolene ved å sette opp en halvårlig plan for heldags-tilstedeværelse på alle skoler.
- PPT bidrar til å videreformidle gode praksiseksempel.
- Hvis man i et tverrfaglig møte vurderer viderehenvisning (for eksempel BUP eller HABU), skal dette tas opp med saksansvarlig i PPT først.

6. Modellen

Vedlegg 1: Drøfting mellom skole og PPT

DRØFTING AV SAK MELLOM SKOLE OG PPT

Det settes av en halvtime til drøfting. Kontaktlærer og/eller faglærer møter en rådgiver fra PPT. Samtykke fra foreldre innhentes av skole på forhånd.

Skolen bringer følgende dokumentasjon inn til møtet:

- Beskrivelse av den ordinære opplæringen og læringsmiljøet
- Kartlegginger som kan belyse saken
- Hva sier eleven selv?
 - Hvordan opplever han/hun skolehverdagen sin?
 - Klassemiljøet?
 - Hvordan lærer han/hun best?
 - Om lekkesituasjonen?
 - Hvordan ser en bra skoledag ut?
 - Hva mestrer han/hun godt på skolen?
 - Er det timer eller fag han/hun strever i?
 - Hva kan skolen gjøre for at eleven skal lære bedre?
- Hvordan er hjem-skole-samarbeidet? Hva tenker foreldrene om barnet og skolen?
- Hva er man kommet fram til i skolens interne støttesystem?
- Vurderinger av:
 - Hvordan eleven ligger an faglig sammenlignet med resten av klassen (herunder kartleggingsprøvene som er benyttet)
 - Elevens utbytte av opplæringen
 - Læringsmiljøet i klassen
 - Hvor inkludert eleven er
 - Tiltak som er prøvd ut innenfor den ordinære opplæringen, herunder varighet og effekt.
 - Rammefaktorer:
 - arbeidsmåter
 - gruppestørrelse
 - lærertetthet
 - organisering
 - materiell
 - læremidler
 - hjelpemidler

Vedlegg 2: Pedagogisk rapport ved henvisning til PPT

Innholdet i rapporten skal være kjent av foreldre/elev før henvisning.
Skriv gjerne direkte inn i malen, med for eksempel blå farge.

Gjelder: (elevens navn)

Beskrivelse av den ordinære opplæringen og læringsmiljøet.

På hvilken måte er:

- *strukturen på undervisningen slik at den fremmer læring hos alle elever?*
- *reglene og rutinene for undervisningen klare, og anvendes de tydelig?*
- *læreren/e tilstrekkelig støttende til elevene, og på hvilken måte får de tilbakemeldinger?*
- *forventningene til elevenes læring høye og realistiske?*
- *læringskulturen i klassen tilstrekkelig læringsorientert?*
- *relasjonene mellom elevene støttende og inkluderende?*
- *samarbeidet mellom skolen og foreldrene støttende og problemløsende?*

Hvordan er skolens/lærers vurderingspraksis og metodevalg; får elevene bl.a. tilkjennegi egne vurderinger?

Kontaktlærer/annen lærer med god relasjon til eleven, får frem **elevens stemme**:

- *Hvordan opplever du skolehverdagen din?*
- *Klassemiljøet?*
- *Hvordan/når lærer du best?*
- *Om lekkesituasjonen?*
- *Hvordan ser en bra skoledag ut for deg?*
- *Hva mestrer du godt på skolen?*
- *Er det timer eller fag du strever i?*
- *Hva kan skolen gjøre for at du skal lære bedre?*
- *Hvordan opplever du å bli henvist til PPT? Er det greit for deg?*
(Er eleven informert om hva en henvisning til PPT innebærer?
Hva har man sagt til eleven?
Kommentar fra eleven?)

Resultater og vurderinger av nasjonale og lokale kartleggingsprøver, språkferdigheter når det gjelder særskilt språkopplæring:

Skolens vurdering av:

- *Hvordan eleven ligger an faglig sammenlignet med resten av klassen (herunder kartleggingsprøvene som er benyttet)*
- *Aktuell elevs utbytte i de enkelte fag.*
 - *Beskrivelse og analyse av tiltak som skolen har iverksatt for å øke elevens utbytte*
- *Elevens utviklingsmuligheter*
- *Hvilke opplæringsmål som er realistiske for eleven*
- *Hva som vil være et forsvarlig utbytte av opplæringen*
- *Læringsmiljøet i klassen*
- *Hvordan eleven fungerer sosialt på skolen*
- *Hvor inkludert eleven er*
- *Tiltak som er prøvd ut innenfor den ordinære opplæringen, herunder varighet og effekt.*
- *Rammefaktorer:*
 - arbeidsmåter
 - gruppestørrelse
 - lærertetthet
 - organisering
 - materiell
 - læremidler
 - hjelpemidler

Hvordan er **hjem-skole-samarbeidet**? Hva tenker foreldrene om barnet og skolen?

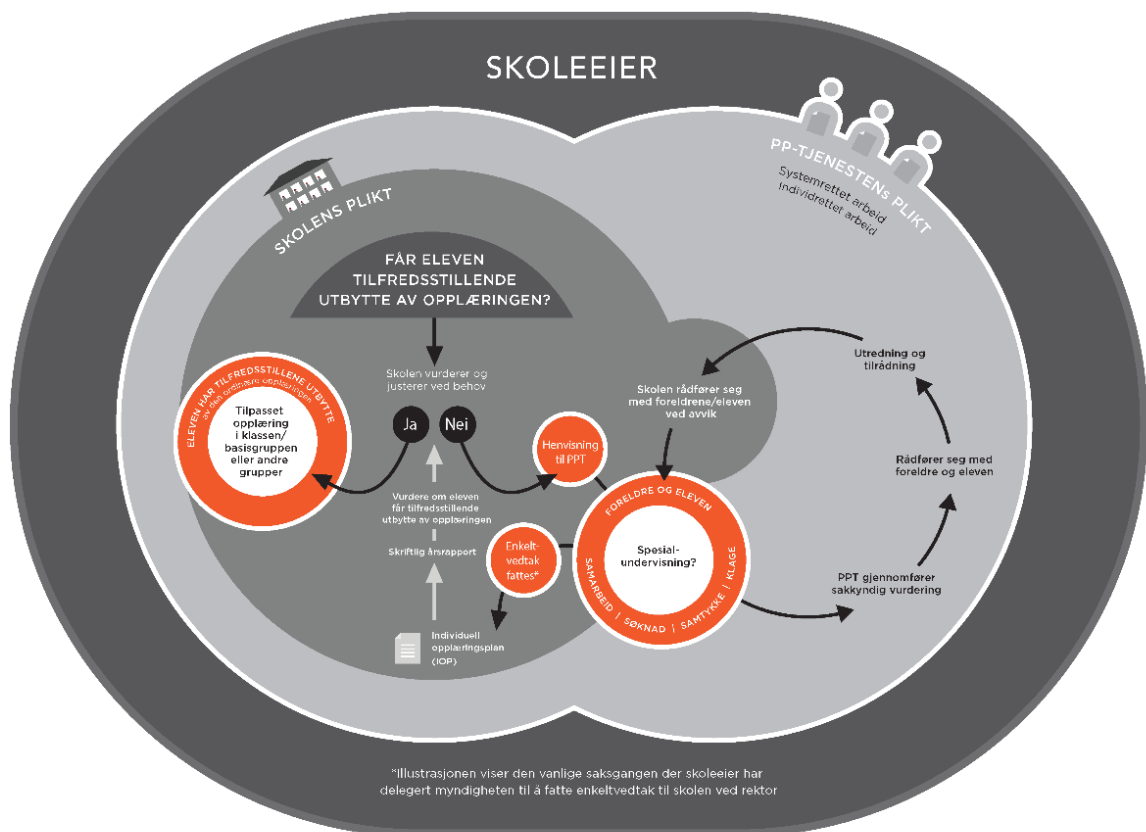
Hva er man kommet fram til i **skolens interne støttesystem**?

PP-tjenestens egne undersøkelser som gjennomføres etter henvisning:

- Observasjoner
- Utredninger, kartlegginger, evt. samarbeid med andre instanser for å dekke fagkompetansebehov (kreves informert samtykke)
- Samtale med eleven; elevens egne opplysninger/vurderinger, bl.a. om måter å lære på og om eleven opplever å være inkludert
- Samtaler med foresatte, relevante ansatte, eventuelt andre samarbeidspartner

Vedlegg 3: Veilederen Spesialundervisning (Udir)

Veilederen Spesialundervisning

Vedlegg 4: Modellkommuneprosjektet

I prosjektplanen til modellkommuneprosjektet **Inkludering på alvor** kan vi lese følgende (utdrag – tatt ut av sin sammenheng):

«For å nå ønsket framtidssituasjon (...)

- skal PP-tjenesten ha en veilederrolle overfor barnehager og skoler i forhold til det ordinære tilbudet (...)

Indre Fosen kommune har utarbeidet en veileder om inkludering (faglig, sosialt, etnisk og organisatorisk) som er tatt systematisk i bruk i alle barnehager, skoler og PPT.

Det er satt av tilstrekkelig tid til å sikre god og systematisk samhandling mellom voksne med komplementær kompetanse i planlegging, gjennomføring og evaluering av opplæringstilbudet. Dette har som formål å gi bedre tilpasset opplæring, der det ordinære tilbudet og spesialundervisningen blir evaluert og justert fortløpende.

Det kommer flere henvendelser til PPT fra barnehager og skoler med ønske om veiledning, kurs og foredrag knyttet til pedagogisk ledelse, barnehage- og skolemiljø, spesialpedagogiske og didaktiske spørsmål.

Det kommer færre henvisninger til PPT på individnivå.

Det fattes færre enkeltvedtak om spesialundervisning. (...)

Høst 2018:

Introdusere PPT's plan for deres arbeid i det ordinære tilbudet.»

Vedlegg 5: Fylkesmannens innlegg, Ørlandet 28.01.2015

Skolen har plikten til å vurdere utbyttet av opplæringa før vedtak om spesialundervisning jf. **oppl. §§ 5-4 og 5-6**.

§ 5-4 første ledd, siste setning: «Skolen skal ha vurdert og eventuelt prøvd ut tiltak innanfor det ordinære opplæringstilbudet med sikte på å gi eleven tilfredsstillende utbytte før det blir gjort sakkunnig vurdering.»

Hensikten med lovendringa

jf. Prop. 129 L (2012-2013) og rundskriv F-04-13

- bidra til å styrke vektleggingen av et godt tilpasset ordinært opplæringstilbud, dvs. en "*godt fungerende allmennpedagogikk*" som en følge av dette
- reduksjon av behov for spesialundervisning

Målet med lovbestemmelsen er å sikre at skolene gjør en *grundig vurdering* av om elevene kan få et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet.

Opplæringslova § 5-6 andre ledd om Pedagogisk psykologisk teneste (PPT):

«Tenesta skal hjelpe skolen i arbeidet med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å leggje opplæringa betre til rette for elevar med særlege behov.»

Størst mulighet for endring ligger i å prioritere førmeldingsfasen.

PPT går aktivt inn i denne fasen – sterkere vektlegging av systemretta arbeid med veiledning, rådgiving, og drøfting med lærere, ut fra et kontekstuellt og relasjonelt perspektiv.

Lovendringen skal ikke:

- forlenge saksbehandlingstiden for de elevene som har behov for spesialundervisning
- medfører noen endring i elevens/foreldrenes rett til å kreve vedtak om spesialundervisning etter opplæringsloven § 5-3. (Udir (brev) datert 23.9.13) forts.
- dersom det etter skolens vurdering er *åpenbart* at tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet ikke vil føre til at eleven får et tilfredsstillende utbytte av opplæringen, prøve ut tiltak før henvisning til PPT.
- i så fall:
 - aktsomhetskravet oppl. § 5-4
 - samtykke og henvisning til PPT
 - sakkyndig vurdering, jf. oppl. § 5-3
 - enkeltvedtak om spesialundervisning både ved avslag og innvilgelse

Lovendringa gir:

- skolen plikt til å vurdere og eventuelt prøve ut tiltak med sikte på å gi eleven tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen *før* vedtak om spesialundervisning
- skolen mulighet til å vurdere elevenes utbytte av den ordinære opplæringa og behovet for spesialundervisning
- kommuner og fylkeskommuner *handlingsrom* med tanke på omfang av spesialundervisning

Eks. på vurderinger/tiltak før henvisning til PPT

Finne ut/få oversikt over:

- hva barnets/elevens vansker består i
- hvilke tiltak som har vært iverksatt
- hvordan tiltakene har fungert
- av om man ved å se på arbeidsmåter, organisering, materiell, læremidler og hjelpemidler kan gjøre endringer innenfor eksisterende rammer som kan bidra til økt utvikling/utbytte av (opplærings)tilbudet
- om det forhold rundt barnet/eleven som forårsaker eller forsterker vanskene
- om vanskene har sammenheng med:
 - gruppe- eller klassesammensetting
 - med forholdet til jevnaldrende
 - med forholdet til voksne/lærer
- om det er rutiner eller organisatoriske løsninger som bidrar til å forsterke problemene

Fellestrekk ved skoler som har gode læringsresultater

- Tydelige forventninger til alle elever om arbeidsinnsats, atferd og læringsresultater.
- Sterke sosiale og faglige fellesskap for alle elever gjennom blant annet sammenholdt undervisning og stabil organisering.
- Anerkjennelse av alle elever (også gutter), og støttende og positive relasjoner mellom lærere og elever.
- Tydelig klasseledelse og god struktur på undervisningen.

T. Nordahl (2013)

Fellestrekk - kommuner som har hatt signifikant reduksjon i spesialundervisningen

- Skolefaglig ansvarlig har ledet og deltatt aktivt i endringsarbeidet
- Det er gjennomført fellesmøter med rektorene/ inspektører og PPT med den hensikt å etablere felles forståelse og gjennomføre analyser av situasjonen og enkeltsaker som grunnlag for strategier og tiltak
- Det ordinære tilbudet i barnehager/skoler, er styrket på ulike måter

Vedlegg 6: Meld.St.18 (2010-2011) Læring og fellesskap

«Mye av grunnlaget for god helse i oppveksten og gjennom livsløpet legges i barne- og ungdomsårene. Barnehage og skole vil derfor være helt sentrale arenaer for folkehelsearbeidet og forebyggende arbeid. Dette innebærer for eksempel at barnehager og skoler utvikles, tilrettelegges og sikres kompetanse som kan bidra til økt fysisk aktivitet i hverdagen og gode rammer for mat og måltider. Dette vil også være viktige sosiale aktiviteter som kan bidra til bedre sosial kompetanse, inkludering og mestringsfølelse, som igjen er viktig for et godt læringsmiljø og læring. (...)

Tilpasset opplæring er de tiltak som skolen setter inn for å sikre at elevene får best mulig utbytte av opplæringen. De kan være knyttet til organiseringen av opplæringen, pedagogiske metoder og progresjon. Tilpasset opplæring i en mangfoldig sammensatt klasse eller gruppe vil ofte være krevende for lærerne. Fordi skolen først og fremst er en fellesskapsarena, kan ikke tilpasset opplæring forstås som en ren individualisering av opplæringen. Tilpasset opplæring handler om å skape god balanse mellom evnene og forutsetningene til den enkelte elev og fellesskapet. Denne balansen skapes gjennom læringsmiljøer med varierte arbeidsoppgaver, lærestoff, arbeidsmåter, læremidler og organisering. En slik variasjon krever at skolene bruker sin kompetanse til å lede læringsprosesser som tar utgangspunkt i forutsetningene og evnene elevene har. Dette forutsetter at skolen løpende vurderer, varierer og endrer egen praksis. (...)

Departementet mener at mange skoler bør gjøre mer innenfor rammen av tilpasset opplæring før elevers behov for spesialundervisning eventuelt utredes av PP-tjenesten. Departementet vil presisere i opplæringsloven at skolene, før det fattes vedtak om spesialundervisning, skal kartlegge, vurdere og eventuelt prøve ut nye tiltak innenfor rammen av tilpasset opplæring. Spesialundervisning skal være en sikringsmekanisme som eventuelt settes inn med utgangspunkt i en vurdering av elevens behov for hva som skal til for at eleven får et tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Til å bistå barnehager og skoler i arbeidet med tilpasset opplæring og et godt læringsmiljø, vil departementet opprette et nytt senter for læringsmiljø og atferdsforskning og iverksette tiltak for å heve PP-tjenestens kompetanse. (...)

Departementet understreker i meldingen at spesialundervisningen må ha realistiske mål for hver enkelt elev, konkrete tiltak, evaluering av resultater og at den ikke må vare lengre enn nødvendig. Departementet vil forbedre systemet for vurdering og oppfølging av elever som får spesialundervisning og forenkle saksbehandlingsreglene for spesialundervisningen.»

Vedlegg 7: Udir – om PP-tjenesten

«PP-tjenesten skal samarbeide med barnehagene og skolene om tidlig innsats og forebygging. Tjenesten skal gi generell støtte til god faglig og sosial utvikling for barn og elever. Det systemrettede arbeidet kan foregå i:

- et tverrfaglig samarbeid
- barnehage og skole
- avdelingen/gruppen/på trinnet

Arbeidet kan foregå ved deltakelse i møter, samtaler og andre rådgivningsaktiviteter. (...)

PP-tenesta bidreg med råd og rettleiing knytte til pedagogisk leiing, klasseleiing, skolemiljø og spesialpedagogiske og didaktiske spørsmål.

Kommunen og fylkeskommunen har i samarbeid med PP-tenesta, barnehagane og skolane konkretisert det ansvaret og dei rollene PP-tenesta har i det førebyggjande arbeidet.

Det førebyggjande arbeidet inngår i felles rutinar for PP-tenesta, barnehagar og skolar. Skoleeigar, PP-tenesta og skolane har ei felles forståing av inkluderande opplæring, tilpassa opplæring og tilfredsstillande utbytte av opplæringen

Skoleeigar, PP-tenesta og skolane har avklart det ansvaret og den rolla PP-tenesta har i arbeidet med skolemiljøet (opplæringslova kap. 9a). (...) Barnehageeigar, skoleeigar, PP-tenesta, barnehagane og skolane samarbeider om pedagogisk og organisatorisk tilrettelegging for tidleg innsats. Samarbeidet kan dreie seg om: organiseringa av barnehagetilbodet og opplæringa for elevar, arbeidsmåtar eller undervisningsmetodar, læremiddel og læringsressursar, progresjon i barnet si utvikling og eleven si opplæring og observasjon og undervegsvurdering

Skoleeigar, PP-tenesta og skolane har felles rutinar for kva skolane skal ha vurdert og eventuelt prøvd ut av tiltak før tilvising til sakkunnig vurdering av behovet for spesialundervisning, og for korleis PP-tenesta bør involverast i dette arbeidet (opplæringslova § 5-4).»

Vedlegg 8: Udir - Veilederen spesialundervisning - utdrag

«For å oppleve økt læringsutbytte, er elevene avhengig av å være del av et læringsmiljø som tar hensyn til variasjoner i deres evner og forutsetninger. Dette inkluderer også elever som har vansker knyttet til språk, ferdigheter og atferd.

Samarbeid med foreldre, et godt læringsmiljø og en undervisningspraksis som tar hensyn til at elevene lærer på ulike måter og i ulikt tempo, kan forebygge vansker og avhjelpe eventuelle vansker når de oppstår.

Mange av behovene for hjelp og støtte kan møtes innenfor rammen av den tilpassede opplæringen, dette favner ordinær opplæring og spesialundervisning. Spesialundervisning er en individuell rett som eleven har i de tilfellene han eller hun trenger ekstra tilrettelegging utover den ordinære opplæringen.

Skolen må bruke handlingsrommet som ligger innenfor rammen av ordinær opplæring slik at tiltak som fremmer læring og forebygger vansker settes i gang. Kommunens og fylkeskommunens rammer avgjør handlingsrommet.

Rammen omfatter lærertetthet, lærernes kompetanse, pedagogiske praksis og ledelse ved den enkelte skole. Hvordan den enkelte kommune og fylkeskommune utnytter ressursene, er avgjørende for hvordan skolen kan legge til rette for tilpasset opplæring. Dersom skolen ikke har de nødvendige ressursene som skal til for å tilpasse den ordinære opplæringen, så bør skolen få tilført flere ressurser, før saken henvises til PP-tjenesten for sakkyndig vurdering. (...)

Forutsetninger som legger grunnlaget for at alle elever får tilpasset opplæring er

- godt læringsmiljø
- lokalt arbeid med læreplaner
- en vurderingspraksis som fremmer læring og utvikling
- god kompetanse
- universell utforming (...)

Det er fire grunnleggende premisser eller arbeidsoppgaver for læreren i arbeidet med god klasseledelse:

- En positiv og støttende relasjon til hver enkelt elev.
- Etablering av en god læringskultur og et læringsfellesskap.
- Etablering av struktur, regler og rutiner.
- Tydelige forventninger og motivering av elevene. (...)

Lokalt arbeid med læreplaner skal bidra til å sikre at elevene får den opplæringen de har krav på. Læreplanverket for Kunnskapsløftet er formet slik at skoleeier må tilpasse læreplanene for fag etter lokale forhold.

Dette gir et stort lokalt handlingsrom for den enkelte skoleeier. Opplæringen skal tilpasses den enkelte elev og elevgruppe og dermed legge til rette for deres læring og utvikling. (...)

Vilkåret for at en elev har rett til spesialundervisning, er at hun/han ikke har, eller kan få, tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen. For å avgjøre dette, må skolen se både på hva som er den ordinære opplæringen, og hva som vil være et tilfredsstillende utbytte av opplæringen for den enkelte elev. (...)

Kvaliteten på den ordinære opplæringen er relevant for om en elev har rett til spesialundervisning. Blant annet har økt lærertetthet, lærerens kompetanse, mindre elevgrupper og mer praktiske metoder betydning for hvor mange elever som har behov for spesialundervisning. Det systemrettede arbeidet på skolen er derfor viktig.

Det er en skjønnsmessig vurdering om en elev har et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen.

Skolen må sørge for at lærerne vurderer om eleven kan få et tilfredsstillende utbytte ved å gjøre tilpasninger innenfor den ordinære opplæringen.

Skolen skal så raskt som mulig sette inn tiltak som gjør at eleven får et tilfredsstillende utbytte av opplæringen.

Skolen må sette i gang nødvendige undersøkelser for å finne ut om eleven kan ha rett til spesialundervisning.

Hva skal undersøkes etter § 5-1 første ledd?

Skolen må kartlegge hva den ordinære opplæringen består i.

Skolen må vurdere hva som vil være et tilfredsstillende utbytte av opplæringen, og om denne eleven får et tilfredsstillende utbytte.

1. Kartlegge den ordinære opplæringen

Skolen må kartlegge innholdet i den ordinære opplæringen for å avgjøre om en elev får et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen.

Punkter til bruk i kartleggingsarbeidet:

- Målene for opplæringen og hvordan disse ivaretas i den ordinære opplæringen.
- Innholdet i opplæringen.
- Rammene for opplæringen: gruppens størrelse, bruk av mindre grupper i opplæringen, antall lærere, hjelpemidler som brukes.
- Elevenes forutsetninger og behov; tilpasset opplæring, særlige behov i elevgruppen? Hvor mye individuell hjelp eller veiledning og tilpasning gis innenfor gruppen?

- Differensieringstiltak; hvilke organisatoriske og pedagogiske differensieringstiltak brukes? Hvor mye oppfølging gis til den enkelte eleven? (...)

Dersom skolen har satt i verk en rekke organisatoriske eller pedagogiske differensieringstiltak for å sikre at elevene får tilfredsstillende utbytte av opplæringen, er det mulig at den ordinære opplæringen er så godt tilpasset at eleven ikke har behov for spesialundervisning. (...)

2. Etter at skolen har kartlagt hva den ordinære opplæringen består av, må det vurderes om dette tilbudet gir eleven et tilfredsstillende utbytte.

Skolen må blant annet vurdere

- elevens mestrings- og funksjonsnivå, læringsforutsetninger og utviklingsmuligheter
- arbeidsmåter, vurderingspraksis og læringsmiljø
- hvordan det ordinære opplæringstilbudet er tilrettelagt
- om eleven har særskilt behov
- forholdet til den nedre grensen for hva som er tilfredsstillende utbytte

Utbyttet av det ordinære opplæringstilbudet må også sammenlignes med elevenes forventede kompetanse etter kompetansemålene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Det er også aktuelt å se på elevens utvikling og det er viktig å ha kunnskap om elevens utvikling over tid.

I tillegg må det tas i betraktning at skolene er ulike. Eleven kan få tilfredsstillende utbytte innenfor rammen av ordinær opplæring ved andre skoler, uten at det er mulig på den skolen eleven går. Det må også tas hensyn til at skoleeier til en viss grad kan prioritere skolene ulikt.

Blir det vurdert slik at eleven kan få et tilfredsstillende utbytte ved at den ordinære opplæringen endres etter elevens behov, er det ikke sikkert det er nødvendig med spesialundervisning.

Det avgjørende i en totalvurdering er elevens behov.»

Vedlegg 9: Inkluderende fellesskap for barn og unge (Nordahl-rapporten)

«I alle barnehager og skoler skal det for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging etableres et eget pedagogisk støttesystem. Dette støttesystemet skal sikre at alle barn og unge mottar ekstra tid og støtte til å lære så snart de opplever problemer med faglig/språklig og/eller sosial læring og utvikling. Systemet skal bygge på en inkluderende tilnærming og er ikke noe barn og unge skal bli sendt til. Det kreves ingen sakkyndig vurdering for å få hjelp. Barn og unge med behov for varige og omfattende tiltak skal sikres dette. Dette vil være spesialpedagogiske tiltak der det er klare avvik fra rammeplan og læreplan. Denne gruppen av barn og unge vil ha behov for slike individuelle tiltak over lang tid og skal få det. (...)

Det skal videre etableres en kommunal pedagogisk veiledningstjeneste i alle kommuner og fylkeskommuner. Den skal inkludere dagens PP-tjeneste, men være mer tverrfaglig. Denne veiledningstjenesten skal organiseres nærmest mulig barnehager og skoler. (...) Det er et klart behov for at barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging får et kvalitativt bedre pedagogisk tilbud enn det som realiseres i dag. Slik kan denne gruppen av barn og unge få realisert sitt potensial for læring og utvikling, og dermed senere kunne delta aktivt i arbeids- og samfunnsliv. Om vi ikke lykkes bedre enn i dag, risikerer vi at en stadig større gruppe av barn og ungdom vil oppleve å stå utenfor fellesskapet. I bunn og grunn handler måten vi møter barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging om hvilket samfunn vi ønsker i fremtiden. Et inkluderende og demokratisk samfunn kan kun realiseres om barnehager og skoler fungerer som inkluderende og demokratiske institusjoner. (...)

Det er i stor grad faglige begrunnelser som løftes frem som bakgrunn for at kommunene over tid har jobbet med å redusere andelen elever med spesialundervisning, men det oppgis også økonomiske årsaker. Det synes å være en fellesnevner at finansieringsmodellene for skolene ikke utgjør et økonomisk insentiv for økt spesialundervisning. Skolene tildeles en ramme som også inkluderer midler til spesialundervisning. I en utdypende studie av seks av kommunene i utvalget viser det seg at kommunene har arbeidet med å tydeliggjøre grenseoppgangen mellom tilpasset opplæring og spesialundervisning, og de har utarbeidet rutiner og systemer for tiltaksutprøving og kartlegging ved skolene. Rutinene og systemene er gjerne utarbeidet i tverrgående faglige nettverk som frigjør ressurser for PP-tjenesten. I casekommunene har PP-tjenesten klart å prioritere det systemrettede arbeidet. PP-tjenesten nyter i stor grad tillit blant skolepersonellet, og PP-tjenesten og andre aktører som helsesøster og barnevern har klare møtepunkter og rutiner. Flere av informantene opplyser at de har fått en utvidet «normalitetsforståelse», forstått som at grensene for det å være en «normal» elev er blitt utvidet, slik at det nå i større grad inkluderer elever som tidligere falt i en «unormal»-kategori og fikk spesialundervisning. I kommunene er det særlig elever med lette vansker (tildelt

under fem timer i uken) og særlig gutter som ikke får spesialundervisning i utvalgs kommunene sammenlignet med de øvrige kommunene. (...)

Det er store forskjeller på kvaliteten på opplæringstilbudet mellom kommuner, i kommuner og i enkeltskoler. Videre er det en klar sammenheng mellom kvaliteten på den ordinære undervisningen og behovet for spesialundervisning. I skoler med god kvalitet på læringsmiljøet og undervisningen har færre elever behov for spesialundervisning. (...)

Det er dobbelt så mange gutter som jenter som mottar spesialundervisning, men til tross for denne ekstra hjelpen i form av spesialundervisning har gutter et klart lavere læringsutbytte enn jenter i grunnskolen. (...)

PP-tjenesten er en veldig sentral tjeneste i det lokale støttesystemet og dermed også i arbeidet med å inkludere barn og unge i barnehager og skoler. PP tjenestene i landet varierer i størrelse og form, og deres lovpålagte oppgaver forvaltes ulikt. (...)

PP-tjenesten får en sentral rolle som ressursfordelere i barnehager og skoler, og deres lange saksbehandlingstid i arbeidet med sakkyndige vurderinger vanskeliggjør mulighetene for tidlig innsats for barn og unge. (...) Samtidig tyder mye på at systemarbeidet begrenses både av PP-tjenestens kapasitet og av at barnehagene og skolene selv bare i begrenset grad ønsker at PP-tjenesten skal bidra på en slik måte. (...)

Den spesialpedagogiske tiltakskjeden beskriver den juridiske rekkefølgen på saksgangen fra sakkyndig vurdering, enkeltvedtak, IOP, opplæringstilbud og årsrapport. (...)

Det synes også å være store forskjeller (og til dels store mangler) i etablering og praktisering av interne systemer og rutiner som både angår pedagogisk kartlegging/vurdering av behovet for spesialundervisning, interne bekymringsmeldinger, etablering og bruk av spesialpedagogiske team, tilmelding til PPT, kommunikasjon med PPT, utforming av vedtak (når dette er delegert), utforming og implementering av IOP og arbeid med løpende vurdering og årsrapport. (...)

Den individbaserte rettighetsorienteringen innebærer at det brukes mye tid og ressurser på sakkyndige vurderinger og enkeltvedtak. Dette medfører at det tar lang tid fra et behov hos barn og unge oppstår til at tiltak iverksettes.

Rettighetsorienteringen har også som konsekvens at særlig ansatte i PP-tjenesten med høy kompetanse, bruker mye av tiden sin på arbeid som ikke nødvendigvis bidrar til å øke kvaliteten på den praksis barn og unge møter. (...)

Både PP-tjenesten og Statped er tjenester som befinner seg langt fra praksisfeltet, og de bruker en relativt liten andel av sine ressurser til direkte veiledning og støtte til

lærer og andre ansatte i barnehager og skoler. Det er dessuten etablert henvisningssystemer som krever mye av barnehager og skoler for å kunne få hjelp. (...) Overfor barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging har i utgangspunktet skolen og barnehagen to muligheter. De kan på den ene side velge å se kritisk på sin egen praksis for gjennom dette å forbedre den ordinære pedagogiske praksisen slik at barn og unge gjennom denne oppnår bedre læring og utvikling innenfor et inkluderende fellesskap. På den annen side kan de også vende oppmerksomheten mot barn og unge og både implisitt og eksplisitt uttrykke at det dette barnet trenger noe ekstra eller noe annet enn det de andre barn og unge får. Problemet er at det er klare insentiver knyttet til å fokusere på barn og unges problemer og vansker. Det kan utløse ressurser til spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning, og ikke minst vil det bidra til at det blir iverksatt noe for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging. Det ligger ingen insentiver for de pedagogisk ansatte i barnehage og skole i å forbedre den mer ordinære pedagogiske praksisen. Det gir kun ekstraarbeid, og det er vanskelig å dokumentere at noe er gjort. Videre har også lærerne egeninteresser i å ikke se kritisk på egen praksis fordi det kan bidra til at de må gjøre noe nytt. Dermed vil de tape det som de selv mener har fungert. Det er derfor vi kan si at endring og forbedring er tap (Reeves, 2009). (...)

I dag er det slik at du får ekstra ressurser til klassen eller til skolen (avhengig av ressurstildelingsmodell) hvis elever ikke har utbytte av ordinær opplæring. Satt på spissen vil det være slik at jo dårligere tilpasset opplæring du gir, jo flere enkeltvedtak, jo mer ressurser får du til klassen din. Dette er paradoksalt, og det bør utvikles et system som gir så gode rammer som mulig til ordinær opplæring. (...)

De fleste kommuner har ressursfordelingsmodeller der ressursene legges ut på skolene. Skolene får en ramme og må prioritere. Prinsippet om at økonomistyring er delegert til rektor, bygger på en forståelse av at det er den beste måten å sikre god økonomistyring på. Dette handler om ansvarliggjøring. Det betyr at jo mer til en klasse, jo mindre til andre klasser eller andre elever. Der det er skoler med lav grad av kollektiv orientering vil det bli en intern kamp om ressurser til sin klasse/gruppe. Et enkeltvedtak basert på sakkyndig vurdering fra PPT legger også føringer for rektors ressursbruk. Hvem har da ansvar for helheten? (...)

Et pedagogisk støttesystem skal sikre at alle barn og unge mottar ekstra tid og støtte til å lære så snart de opplever problemer med faglig/språklig og/eller sosial læring og utvikling. Dette pedagogiske støttesystem er ikke et tilbud du blir sendt til, men et system som sikrer deg tilpasset opplæring og læring i fellesskapet. Eksempler på utfordringer og behov hos elever som kan møtes av et slikt støttesystem, er:

- Forsinket språkutvikling
- Spesifikke lærevansker
- Dysleksi, dyskalkuli

- Atferdsproblemer
- Minoritetsspråklige barn og unge med språklige utfordringer

Det skal ikke være behov for en sakkyndig vurdering og enkeltvedtak for å motta hjelp fra dette pedagogiske støttesystemet. Støttesystemet kan ses som en operasjonalisering av tilpasset opplæring og kan bestå av tiltak og strategier som:

- Kartleggingssystemer som avdekker om barn og unge har utfordringer med læring i barnehagen og skolen
- Intensive kurs over 6–8 uker for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging
- IKO (identifisering, kartlegging, oppfølging)
- Pedagogisk analyse
- Lærerspesialister innenfor ulike fagområder
- Spesialpedagoger som arbeider fleksibelt i klasser, grupper og i noen tilfeller med enkeltbarn
- Samarbeidslæring
- Trening av sosiale ferdigheter
- Systematisk to-lærersystem i enkeltfag
- Elevtjeneste
- Barnevernspedagoger
- Profesjonelle læringsfellesskap som drøfter læring og utvikling for enkeltbarn og klasser/grupper
- Systematisk samarbeid med helsesøster
- Differensierte læremidler for ulike grupper av barn og unge

Skoler og barnehager skal ha kompetanse og fleksibilitet til raskt å iverksette denne type strategier og tiltak slik at barn og unge får en tidlig og målrettet tilpasset opplæring før utfordringene blir for omfattende. (...)

Alle kommuner og fylkeskommuner skal ha en egen pedagogisk veiledningstjeneste som skal sikre at barnehager og skoler har tilgang til ekstra veiledning og støtte i arbeidet med å gi barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging et kvalitativt godt pedagogisk tilbud. Denne veiledningstjenesten skal arbeide tett og direkte inn i skoler og barnehager, og den skal bidra til at barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging møter lærere med høy kompetanse.»

Vedlegg 10: Om kompetansemål - Udir

«I læreplanene for fag kan man se hvilken kompetanse elevene skal ha etter 2. årstrinn eller etter 4. årstrinn. (eller 7. eller 10.) Det er opp til skolene når elevene skal lære hva og hvilke metoder de ønsker å bruke for at elevene skal få den kompetansen læreplanene sier. Skolene kan for eksempel velge å la lærere i ulike fag samarbeide for at elevene skal lære, de kan velge om elevene lærer best ute eller inne i klasserommet, ved hjelp av IKT eller tavleundervisning.

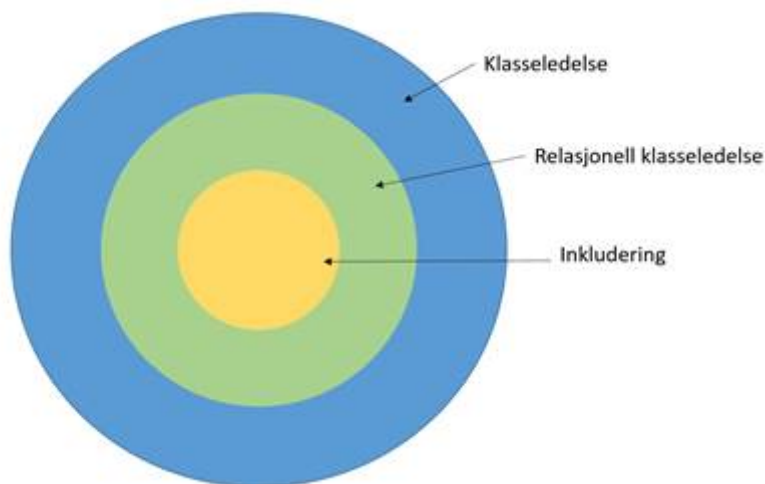
"målet for opplæringa er å ruste barn, unge og vaksne til å møte livsens oppgåver og meistre utfordringar saman med andre. Ho skal gi kvar elev kompetanse til å ta hand om seg sjølv og sitt liv, og samtidig overskott og vilje til å vere andre til hjelp".»

Vedlegg 11: Fra Tilstandsrapport for skolene i Indre Fosen 2018

«Erfaringene fra Essunga kommun viser at denne måten å undervise på, kan gi langt bedre resultater for alle elever enn den «klassiske» måten, der man plukker ut de elevene som ikke får utbytte av den ordinære undervisningen, og gir dem en egen undervisning alene eller i ei lita gruppe. Poenget er å gjøre noe med den ordinære undervisningen. Vi må plassere ansvaret hos de voksne, der det hører hjemme, i stedet for å legge skylden for elevenes manglende læringsutbytte, over på elevene.

For å lykkes med dette, har Essunga kommun erfart at det trengs et system der man raskt kan omfordele ressurser utfra de ulike behov som oppstår. Man trenger også et pedagogisk støttesystem som kan bistå klasselærerne slik at de blir bedre i stand til å gi god og variert undervisning – som treffer alle elevene.

Prosjektet Inkludering på alvor har nettopp startet i vår kommune. Vi har foreløpig bare jobbet med kartlegging av dagens situasjon på skolene, og fått faglig påfyll om inkluderende opplæring. Vi ser dette prosjektet som en videreføring av arbeidet med å utvikle god klasseledelse og gode relasjoner mellom lærere og elever og mellom elevene. Vi beveger oss altså stadig innover mot kjernen

Vi er på ingen måte i mål med dette arbeidet. Arbeidet med inkludering må gis høy prioritet i årene framover.»

Litteratur: